

La primera bandera republicana

Autor: Josep Maria Vall Comaposada

Data de publicació: 20-05-2013

Josep Maria Vall Comaposada ens parla sobre l'origen de la bandera republicana

Si parlem de banderes espanyoles cal remuntar-se al 1785, quan Carles III va imposar la roja y gualda per distingir millor els pavellons navals de les marines de guerra i mercant. Aquesta mateixa ensenya, amb algunes lleugeres modificacions, va passar a ser l'actual bandera de l'estat durant el regnat d'Isabel II fins a la proclamació de la Segona República.

A mesura que la decadència i corrupció del règim monàrquic heretat de la dictadura franquista es fa més evident, a moltes ciutats espanyoles es comencen a veure cada cop més sovint les fins fa poc oblidades banderes republicanes. Excepte a Catalunya, on una gran majoria social ja ha optat per la independència, i les estelades ocupen l'espai d'alternativa de futur que representen les tricolors, mentre les rojigualdas només -i cada cop menys- són presents als edificis oficials i als balcons d'uns pocs ultres.

Com que la tradicional bandera d'Espanya era vermella i groga, colors derivats de la senyera catalana, es va creure adient que un to que representés l'antic regne de Castella s'inclogués a la nova ensenya. Es va triar el morat perquè aquest era el color del penó que al segle XVI, segons la tradició, van enarborar els Comuneros castellans a la rebel·lió contra Carles I. Segles més tard, durant el Trienni Liberal (1820-1823) la Milícia Nacional creada pel general Riego duia estendards morats amb l'escut de Castella i Lleó.

Un decret del 27 d'abril del 1931 ho explicitava així: "Hoy se pliega la bandera adoptada como nacional a mediados del siglo XIX. De ella se conservan los dos colores y se le añade un tercero, que la tradición admite por insignia de una región ilustre, nervio de la nacionalidad, con lo que el emblema de la República, así formado, resume más acertadamente la armonía de una gran España".

Molt abans que arribés aquell moment, però, proclamada la Primera República Espanyola l'11 de febrer del 1873, es

va conservar la rojigualda, substituint-hi, però, l'escut monàrquic, mentre es començava a treballar en el disseny d'una nova bandera espanyola que no s'arribaria a concretar.

L'antecedent més primigeni documentat de la bandera republicana espanyola el trobem justament a Barcelona, poc després de la revolució de setembre del 1868, que va provocar la caiguda d'Isabel II. A la plaça de Catalunya hi va haver una gran manifestació de signe republicà i federal on van aparèixer públicament per primer cop massivament les banderes republicanes, com recull un dibuix publicat a la revista francesa *Le Monde Illustré*.

Aquesta nova bandera es va popularitzar a partir de la proclamació de l'Estat Català el 9 de març del 1873, quan Baldomer Lostau va fer el primer acte de sobirania política catalana des de la desfeta del 1714. La proclama es va fer des de la Diputació de Barcelona, llavors ubicada al Palau de la Generalitat, i es va adoptar la senyera com a símbol del nou i efímer Estat Català dins la República Federal espanyola.

Segons el Dr. Francesc Xavier Hernández, catedràtic de la Universitat de Barcelona, les banderes republicanes més antigues són les que actualment es conserven al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i daten del 1873. Així, la genuïna bandera republicana federal s'hauria dissenyat a Catalunya abans del 1868, i presentaria tres franges horitzontals d'igual amplada: la superior blava, la central groga i la inferior vermella.

Curiosament, els colors coincidirien amb els emprats en l'actual bandera andorrana, que data del 1866. Tanmateix, el to del blau de la franja superior era molt fosc i això va fer que posteriorment es pensés que aquest color era morat.

Corroborava aquesta disposició cromàtica la cinta de condecoració que apareix en una pintura datada el mateix 1873, obra de l'artista Francesc Soler i Rovirosa, en què proposava un disseny de medalla de coll pels diputats republicans de la Diputació de Barcelona.

Més enllà d'una clara base heràldica, la de l'antic senyal reial d'Aragó, la nova bandera també tenia un cromatisme simbòlic: el blau representa la fraternitat, el groc l'enteniment o la saviesa, i el vermell la igualtat. El fet que la simbologia dels colors fos sovint reivindicada per la maçoneria vuitcentista, i que algunes variants d'aquesta ensenya presentessin estrelles d'Hiram de sis puntes, pot fer pensar en l'adscripció maçònica del o dels dissenyadors.

En concret, en diverses versions s'hi afegirien 17 estels, que simbolitzen els disset estats federats que la Constitució federal de la Primera República havia previst, i referent directe del qual emana l'actual model autonòmic. És clar que en lloc de les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla i la Comunitat de Madrid, s'hi estava parlant dels estats de Cuba, Puerto Rico, Filipines...

S'ha dit que la primera bandera republicana podria haver estat inspirada per Abdó Terrades (1812-1856), magistralment definit per l'historiador Enric Pujol com a "pioner del republicanisme català". Recordem que quan Terrades va ser escollit alcalde de Figueres, va intentar proclamar la República el 20 de juny del 1842.

Si bé encara no s'ha trobat cap prova documental concloent, aquesta hipòtesi no és descartable en tant que Terrades i el seu entorn van estar molt vinculats a la francmaçoneria i al moviment insurreccional dels carbonaris. La bandera d'aquests darrers era tricolor, amb franja horitzontal blava, negra i roja.

El fracàs de la Primera República i la posterior restauració borbònica (1874) va suposar la gran crisi del republicanisme espanyol, i s'aprofundí així el divorci polític entre unitaristes i federalistes. Els republicans "perifèrics", com els catalans i els valencians tendiren al federalisme, mentre que els "mesetaris", castellans, madrilenys, etc. a l'unitarisme.

Tot indica que entre uns i altres no hi va haver una "guerra de banderes", però sí que sembla evident que, en un primer moment, no hi havia unanimitat de criteri entre els diferents models, ni en la disposició de les franges, ni en els colors, ni en els tons.

Finalment, el republicanisme espanyol es decantaria majoritàriament vers l'unitarisme i acabaria adoptant la tricolor amb franja morada inferior, que seria la bandera oficial de la Segona República espanyola. Segons el vexil·lòleg José Manuel Erbez podria haver estat dissenyada a Madrid durant el Sexenni Revolucionari (1868-1874). De l'antiguitat d'aquesta tipologia no en tenim constància tèxtil, però sí gràfica: apareix en algunes caricatures del setmanari barceloní *La Flaca*, editat entre el 1869 i el 1876. Malgrat ser posterior, una de les representacions més excepcionals la trobem al cèlebre quadre d'Antoni Estruch i Bros, intítulat *Una manifestació obrera*, del 1904.

A Catalunya, aquesta nova ensenya va acabar arraconant l'original federal i catalana, fins arribar a ser, a primers del

segle XX, la bandera brandada pels republicans unitaris i anticatalanistes del Partit Radical d'Alejandro Lerroux.

Altres estudiosos del tema com Margarita Márquez Padorno, assenyalen, en canvi, que la insígnia tricolor amb franja morada inferior es va començar a popularitzar a partir del 1875, cosa que reafirmaria la tesi que les banderes republicanes de Barcelona no només eren diferents, sinó que van ser les primeres.

Per tant, amb les proves i evidències que tenim, podem dir que la primera bandera republicana espanyola va ser catalana i, a més, federal.

Ara que alguns polítics socialistes volen recuperar el federalisme, deslligant-lo inexplicablement del republicanisme i de la sobirania popular catalana, que esguardin l'exemple dels autèntics federals, que ara fa 140 anys van proclamar unilateralment l'Estat Català per defensar la llibertat, la democràcia i els drets dels ciutadans de Catalunya. I que reflexionin a fons sobre a quina lleialtat es deuen: si a la de la monarquia i l'espanyolisme, o a la de la república i el catalanisme.

A cap progressista no se li escapa que, havent esdevingut els dos grans partits estatals -PP i PSOE- puntals submisos del règim borbònic, avui és més possible i probable una República catalana independent que una República espanyola federal.

Josep Maria Vall Comaposada